

LIMITELE CADRULUI ETIC PENTRU SPIRITUL FAIR-PLAY-ULUI ÎN SPORTUL CONTEMPORAN

Alexandru-Virgil VOICU

Doctor în drept, profesor universitar,
Universitatea de Studii politice și Economice Europene "Constantin Stere", Republica Moldova,
Profesor asociat la Centrul de cercetări interdisciplinare a Facultății de Educație Fizică și Sport, Universitatea
Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca, Colaborator al Academiei Naționale de Educație Fizică și Sport,
București, Romania
e-mail: alexvirgilweisz@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-9857-3592>

Bogdan-Iosif VOICU

Doctorand, jurist, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca, Romania
e-mail: alexvirgilweisz@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-9629-4661>

Subiectul propus a fi tratat este foarte important - atât pentru autor, cât și pentru publicul larg. Valoarea și funcția sportului într-o societate trebuie să rămână în concordanță cu realitățile și valorile vieții sociale în general. Fiind unul dintre elementele esențiale ale oricărei civilizații, ar trebui să luăm în considerare adevărul că „sportul reflectă societatea de care a fost creat”. Astfel, suntem obligați să fim conștienți de necesitatea de a combina cadrul social al sportului contemporan cu conștiința socială a tuturor participanților activi și/sau pasivi la activități sportive. Idealul olimpic al lumii antice, susținut de Pierre de Coubertin - părintele Jocurilor Olimpice moderne, începe să părăsească terenul sportiv, trecând la domeniul activităților profitabile. Sportul a devenit profesionist - au apărut profesii sportive, îndeplinite în întreprinderi sportive, care uneori sunt acoperite de o mască de amatorism, ceea ce este dăunător pentru toată lumea. Etica declarativă a sportului este transferată, cu o gamă largă de argumente, în etica juridică. Astăzi, trebuie să luăm în considerare activitățile sportive nu numai în raport cu normele etice ale societății, ci și împreună cu instituirea responsabilităților legale și efectele pe care acestea le pot avea.

Cuvinte-cheie: sport, fair-play, etică, drept, etică legală, răspundere juridică, responsabilitate socială.

THE LIMITS OF THE ETHICAL FRAMEWORK FOR THE SPIRIT OF FAIR PLAY IN CONTEMPORARY SPORT

The subject proposed to be treated is very important - both for the author and for the general public. The value and function of sport in a society must remain in line with the realities and values of social life in general. Being one of the essential elements of any civilization, we should consider the truth that “sport reflects the society from which it was created.” Thus, we are obliged to be aware of the need to combine the social framework of contemporary sport with the social consciousness of all active and / or passive participants in sports activities. The Olympic ideal of the ancient world, supported by Pierre de Coubertin - the father of the modern Olympic Games, begins to leave the sports field, moving to

the field of profitable activities. Sport has become professional - sports professions have appeared, performed in sports enterprises, which are sometimes covered by an amateur mask, which is harmful for everyone. The declarative ethics of sport is transferred, with a wide range of arguments, to legal ethics. Today, we must consider sports activities not only in relation to the ethical norms of society, but also together with the establishment of legal responsibilities and the effects they can have.

Keywords: *sports, fair play, ethics, law, legal ethics, legal liability, social responsibility.*

LIMITES DU CADRE ÉTHIQUE POUR L'ESPRIT DE FAIR-PLAY DANS LE SPORT CONTEMPORAIN

Le sujet proposé à traiter est très important - à la fois pour l'auteur et pour le grand public. La valeur et la fonction du sport dans une société doivent rester cohérentes avec les réalités et les valeurs de la vie sociale en général. Comme l'un des éléments essentiels de toute civilisation, nous devrions considérer la vérité que "le sport reflète la société à partir de laquelle il a été créé". Ainsi, nous sommes obligés d'être conscients de la nécessité de combiner le cadre social du sport contemporain avec la conscience sociale de tous les participants actifs et/ou passifs aux activités sportives. L'idéal olympique du monde antique, soutenu par Pierre de Coubertin -le père des Jeux Olympiques modernes, commence à quitter le terrain de sport, passant au domaine des activités rentables. Le sport est devenu professionnel - des professions sportives sont apparues, remplies dans les entreprises sportives, qui sont parfois couvertes par un masque d'amateurisme, qui est nocif pour tout le monde. L'éthique déclarative du sport est transférée, avec un large éventail d'arguments, dans l'éthique juridique. Aujourd'hui, nous devons considérer les activités sportives non seulement en relation avec les normes éthiques de la société, mais aussi avec l'établissement de responsabilités juridiques et les effets qu'elles peuvent avoir.

Mots-clés: *sport, fair-play, éthique, droit, éthique juridique, responsabilité juridique, responsabilité sociale.*

ОГРАНИЧЕНИЯ ЭТИЧЕСКИХ ОСНОВ ДУХА ЧЕСТНОЙ ИГРЫ В СОВРЕМЕННОМ СПОРТЕ

Предлагаемая к рассмотрению тема очень важна как для автора, так и для широкой публики. Ценность и функция спорта в обществе должны соответствовать реалиям и ценностям общественной жизни в целом. Являясь одним из важнейших элементов любой цивилизации, мы должны учитывать истину о том, что «спорт отражает общество, в котором он был создан». Таким образом, мы обязаны осознавать необходимость сочетания социальных рамок современного спорта с общественным сознанием всех активных и/или пассивных участников спортивных мероприятий. Олимпийский идеал древнего мира, поддерживаемый Пьером де Кубертом - отцом современных Олимпийских игр, начинает покидать спортивное поле, переходя в сферу прибыльной деятельности. Спорт стал профессиональным - появились спортивные профессии, которые занимаются на спортивных предприятиях, которые иногда прикрываются вредной для всех любительской маской. Декларативная этика спорта с широким спектром аргументов переносится на юридическую этику. Сегодня мы должны рассматривать спортивные мероприятия не только в связи с этическими нормами общества, но и вместе с установлением юридических обязанностей и последствий, которые они могут иметь.

Ключевые слова: *спорт, честная игра, этика, право, юридическая этика, юридическая ответственность, социальная ответственность.*

Introducere

Subiectul propus a fi tratat poate fi destul de spinos - atât pentru autor, cât și pentru public / cititori.

Valoarea și funcția sportului într-o societate trebuie să rămână în concordanță cu realitățile și valorile vieții sociale în general. Fiind unul dintre elementele esențiale ale oricărei civilizații, ar trebui să luăm în

considerare adevărul în afirmația că „sportul reflectă societatea de care a fost creat”, nu în ultimul rând fiind evidențiat de paralelele dintre globalizarea sportului și lumea în sine. Astfel, suntem obligați să fim conștienți de necesitatea de a combina existența / cadrul social al sportului contemporan cu conștiința socială a tuturor participanților activi și / sau pasivi la activități sportive. Idealul olimpic al lumii antice, care a fost susținut de către Baronul Pierre de Coubertin, începe să părăsească terenul sportiv, trecând la domeniul activităților profitabile. Sportul a devenit profesionist - au apărut profesii sportive care sunt îndeplinite în întreprinderi sportive, uneori acoperite de o mască de fals amatorism, ceea ce este dăunător pentru toată lumea. Etica declarativă a sportului este transferată, cu o gamă largă de argumente, în etica juridică. Astfel, astăzi, trebuie să luăm în considerare activitățile sportive nu numai în raport cu normele etice ale societății, ci și împreună cu instituirea responsabilităților legale și efectele pe care acestea le pot avea.

Pentru înțelegerea cadrului sacru al sportului

În opinia preotului Wilhelm Schmidt, autor al volumului *Originea ideii de Dumnezeu*, (1912), „a existat un monoteism primitiv înainte ca oamenii să înceapă să idolatrizeze un număr de zei”¹. La începuturi, recunoscuseră o singură Divinitate Supremă care crease universul și orânduise de departe viețile oamenilor - Dumnezeu de Sus (uneori numit Dumnezeu din Cer, datorită asocierii cu ideea de rai). El era absent din viața lor de zi cu zi și nu exista un cult anume care să-i fie dedicat, iar chipul Lui nu este niciodată reprezentat – este credința atașată vieții religioase pe care o au încă multe triburi africane. Unii ziceau că „a plecat” – astfel, în viziunea antropologilor, Dumnezeu s-a îndepărtat atât de mult și atât de sus, că a fost înlocuit cu spirite inferioare și divinități mai accesibile, zei mai atrăgători din panteonurile păgâne.

¹ Karen Armstrong, *Istoria lui Dumnezeu*, Editura Nemira, București, 2009, p. 25.

Rudolf Otto, istoric german al religiilor, autorul unei cărți importante intitulată *Sacrul* publicată în 1917, credea că simțul special al „*numinosului*” (*numina* = spirite) este vital pentru religie. A susținut că el precedă orice dorință de a explica originea lumii sau de a găsi un temei pentru comportamentul moral. Ființele umane simt în mai multe feluri puterea *numinoasă*, care poate provoca o surescitare sălbatică, asemenea celei din vremea bacanalelor...în Antichitate oamenii simțeau că nu pot deveni cu adevărat ființe umane decât participând la viața divină. Existența pământescă era, desigur, fragilă și stătea sub semnul morții - imitând acțiunile zeilor, oamenii căpătau și ei ceva din marea putere și din eficacitatea divinităților. Lumea sacră a zeilor reprezenta prototipul existenței umane. Era matricea originară sau arhetipul după care se modela viața oamenilor.² În lumea Mesopotamiei antice exista același tip de spiritualitate. În ținutul cuprins între Tigru și Eufrat, adică în Irakul de azi, locuia în jurul anului 4000 î.e.n. poporul sumerian, care a întemeiat una dintre primele culturi majore din *Oikumene* (lumea civilizată). În orașele Ur, Ereh și Kiș, sumerienii printre altele, au inventat scrierea cuneiformă, au creat legi impresionante, și o literatură și o mitologie pe măsură. La puțină vreme după aceea, akkadienii au invadat teritoriul și au adoptat limba și cultura Sumerului, iar mai târziu, în jurul anului 2000 î.e.n., amoriții au cucerit țărâmul sumero-akkadian, stabilindu-și capitala la Babilon. Peste alți cinci sute de ani, asirienii s-au stabilit la Ashur, care era aproape, după care au cucerit Babilonul, în secolul al VIII-lea î.e.n., iar tradiția babiloniană s-a răsfrânt asupra mitologiei și religiei din Canaan, care avea să devină Pământul Făgăduinței pentru vechii israeliți. Asemenea altor popoare antice, babilonienii erau încredințați că înfăptuirile lor culturale li se datorau zeilor, care le dezvăluiseră stilul lor de viață strămoșilor mitici – și existau jocuri rituale.

² Ibidem, p. 27.

Babilonul însuși era considerat o imagine a paradisului - legătura cu lumea sacră se sărbătorea și se perpetua an de an, la marele Festival al Anului Nou, sărbătorit pentru prima dată în secolul al VII-lea î.e.n. Cele unsprezece zile sacre ale Festivalului îi proiectau pe participanți în afara timpului profan, conducându-i în universul sacru și etern al zeilor prin intermediul gesturilor ritualice, jocuri și întreceri.

Marduk, Zeul Soarelui, „cel mai reușit specimen de natură divină”, considerat de babilonieni creatorul omenirii, a modelat prima ființă omenească amestecând sângele divin al unui Zeu cu praf – povestea reprezintă viziunea mitică asupra originii omenirii, care nu este deloc un apogeu al creației. Primul om a fost creat din substanța unui zeu și, prin urmare, a fost de natură divină. Între ființele umane și zei nu exista nicio prăpastie. Oamenii și zeitățile împărțeau aceeași natură și aceeași origine divină. Perspectiva păgână era holistică. Viziunea holistică n-a fost prezentă doar în Orientul Mijlociu, fiind răspândită în întreaga lume antică. În secolul al VI-lea î.e.n., Pindar a sintetizat versiunea ei greacă într-o odă despre Jocurile Olimpice: „Una singură este întrecerea Oamenilor și a zeilor; Dintr-o singură mamă ne-am născut cu toții. Dar puterea diferită care este în toate lucrurile Ne ține departe unul de altul; Căci unul este ca nimic, dar cerul neobrăzat Este de-a pururi astfel. Prin măreția minții sau a trupului Putem fi asemenea Nemuritorilor.”³ În loc să-i înfățișeze pe atleți separat, adică pe fiecare străduindu-se să dea tot ce are mai bun, Pindar îi pune în relație cu faptele vitejești ale zeilor, care constituiau modelul oricărei izbânzi omenești. Oamenii nu erau reprezentați ca umili imitatori ai zeilor, ci ca ființe care se ridică la înălțimea propriei lor naturi divine.

Există multe teorii despre originea religiei, dar se pare că oamenii au plâsmuit divinități dintotdeauna,

³ Ibidem, p. 32, apud.:Pindar, Nemean, VI, 1-4, The odes of Pindar, trad. în engl. de C.M. Bowra (harmonds-worth, 1969). P. 206.

una, „iar când o anumită idee religioasă nu li se mai potrivește, ea este pur și simplu înlocuită”⁴. În zilele noastre, El pare să se retragă din viețile unui număr din ce în ce mai mare de oameni, mai ales din Europa Occidentală, cu toate că religia este o încercare de a găsi sensul și valoarea existenței. Dar, ca orice altă activitate omenească, și religia poate fi folosită abuziv, lucru care, se pare, s-a făcut mereu, nu numai din cauza manipulării laice la care s-au dedat regi și preoți, ci mai ales pentru că este un abuz inerent firii omenești. Este, de asemenea, adevărat că umanismul nostru liberal de tip occidental nu este un rezultat la care se ajunge în mod firesc, ci, ca și prețuirea artei, poeziei și a culturii fizice, unul care trebuie cultivat. Umanismul este, în sine, o religie fără Dumnezeu, căci bineînțeles nu toate religiile sunt teiste. Idealul etic nereligios și-a format propriile lui discipline - a minții și a inimii - și le-a dat oamenilor mijloacele de a descoperi credința în sensul capital al vieții omenești, instrumente oferite odinioară de religiile convenționale”⁵. Oamenii au cunoscut o dimensiune a spiritului ce pare că transcende lumea omenească..

Religia a fost de fapt al treilea mare factor de unificare a omenirii, împreună cu banii și imperiile – toate ordinele și ierarhiile sociale sunt fragile pentru că sunt imaginate, iar cu cât societatea este mai mare, cu atât este mai fragilă⁶. Religia poate fi definită ca „un sistem de norme și valori umane care se întemeiază pe o credință într-o ordine supraumană” – și care validează anumite standarde comportamentale.⁷

Dar nu toată lumea crede că transcendența este de natură divină. Budiștii, de pildă, susțin că viziunile și transele lor nu provin dintr-o sursă supranaturală. Oricum, toate marile religii sunt de acord că

⁴ Ibidem, p. 26.

⁵ Ibidem, p. 19.

⁶ Yuval Noah Harari, *Sapiens. Scurtă istorie a omenirii*, Editura Polirom, Iași, 2008, p. 179 și urm.

⁷ Karen Armstrong, op. cit., p. 180.

transcendența nu se poate descrie prin cuvinte ce fac parte din limbajul obișnuit, care este conceptual.⁸ „Totuși, deși monoteiștii au respins la început miturile vecinilor păgâni, acestea s-au strecurat adesea în respectivele credințe, mai târziu,„⁹ Oricum, studiul istoriei religiilor arată că ființele omenești sunt animale spirituale. S-a demonstrat într-adevăr că „*Homo sapiens*” înseamnă și „*Homo religiosus*”¹⁰ și atașat acestora este și „*Homo ludens*”.

Și acum nu putem să nu fim de acord cu afirmația potrivit căreia: pentru a fi religios trebuie să te ridici deasupra fenomenului¹¹ – și spunem noi, autorii acestei lucrări, trebuie să ne ridicăm și deasupra a așa zise *religie a sportului*, a sacralității acestuia - pentru ca sportul să slujească cetatea - *polisul* în limitele sale etice. Dar, „pentru a fi considerat o religie, sistemul de norme și valori trebuie să pretindă că e bazat pe legi supraumane, nu pe decizii ale oamenilor – fotbalul profesionist nu este o religie, pentru că, în ciuda numeroaselor reguli, rituri și ritualuri oarecum bizare, toată lumea știe că oamenii au inventat ei înșiși fotbalul, iar FIFA poate în orice moment să mărească dimensiunile porții sau să anuleze regula ofsaidului”¹²

De la etica lui Aristotel la conceptul de fair-play și la ordinea normativă comportamentală contemporană

Considerăm că este necesar, în primul rând, de a completa scurtul incurs cu privire la sacralitatea incipientă a sportului în acord cu moralitatea fiecărei epoci – și cu o scurtă prezentare a originile primare ale eticii, în diferite spații temporale și culturale – în relație cu instituțiile răspunderii juridice și

⁸ Ibidem, p. 21.

⁹ Ibidem, p. 23.

¹⁰ Ibidem, p. 19.

¹¹ Mircea Eliade, *Sacrul și profanul*, Editura Humanitas, București, 2013.

¹² Yuval Noah Harari, op. cit., p. 180.

responsabilității sociale. Pentru că - nu-i așa? cadrul etic de desfășurare a competițiilor sportive este marcat de spiritul fair play-ului.

Pentru aceasta ne vom referi, în primul rând la opera lui Aristotel a cărei autenticitate nu a fost pusă la îndoială - este vorba de *Etica Nicomahică*¹³. Este important atât momentul reprezentat de *Etica Nicomahică* în evoluția gândirii aristotelice, cât și raportul ei atât cu celelalte opere de morală, cât și cu ansamblul lucrărilor asupra multiplelor domenii cercetate simultan (politică, retorică, poetică, fizică, biologie, logică, psihologie, metafizică)¹⁴. Argumentul principal pentru care ne-am raportat la E.N. este faptul că „Aristotel, inițiator de sistem, trasează magistral prima elaborare etică coerentă din filosofia greacă, la care se vor raporta inevitabil toate eticile de mai târziu”¹⁵. Problema fundamentală a eticii aristotelice gravitează în jurul naturii și mijloacelor de realizare a Binelui suprem, instituit ca scop absolut, spre care tinde totul. Nu este vorba de Binele în sine, abstract și transcendent, profesat de școala platonice, ci de binele realizabil în practică, deci de un bine accesibil omului. Dată fiind însă multitudinea scopurilor urmărite de activitățile umane și ierarhia lor, echivalența binelui suprem cu scopul suprem pune problema identificării acestui bine-scop, ca și a stabilirii științei fundamentale ce trebuie să dirijeze acțiunea morală în vederea atingerii lui. Aristotel afirmă că politica este știința în cauză și acest fapt, face să intervină, raportul dintre etic și politic, „transpunând pe alt plan raportul dintre stat și individ, dintre om și cetățean, dintre

¹³ Aristotel, *Etica Nicomahică*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1988 – Traducere, studiu introductiv, comentarii și index de Stella Peticel, Nota de subsol nr. 1: Rezervele formulate de J. Zürcher (*Aristoteles' Werk und Geist*, Paderborn, 1952), care atribuie lui Theophrastos reelaborarea într-o manieră personală a majorității operelor din *Corpus aristotelicum*, printre care și E.N., nefiind fondate, nu le luăm în considerație.

¹⁴ Ibidem, studiu introductiv, p. 1.

¹⁵ Ibidem, p. III.

binele individual și cel al colectivității”¹⁶ - Aristotel se referea nu la asimilarea eticii cu politica, luată în ansamblu, ci numai cu ipostaza ei superioară, cea legislativă, care, în esență, se confundă cu înțelepciunea practică¹⁷ pivot al determinării conduitei morale. În raportul dintre etică și politică se ajunge la concluzia că etica este cea care decide scopul, pe care politica, dând-i statut de lege, îl pune în practică. Cu alte cuvinte, politica este în funcție de etică, și nu invers: obiectul eticii fiind binele individului, care coincide cu cel al comunității indivizilor, deci al statului, precum și faptul în sine că ea decide acest lucru, o fac să reprezinte politica în sens superior. Această interpretare își găsește confirmarea în ultimul capitol al E.N. (Cartea a X-a, 9, 1179 b28-1180 a 12)¹⁸, unde relația etic-politic devine cadru pentru o problemă nu mai puțin importantă, cea a educației; constatând ineficacitatea generală a învățământului teoretic, ce se rezumă la raționamente, Aristotel afirmă necesitatea legiferării normelor morale, deci a intervenției statului, pentru obținerea unui comportament conform virtuții din partea tuturor cetățenilor (Despre rolul omului politic în educarea cetățenilor).¹⁹

Aristotel definește omul ca fiind „ființă socială prin natura sa” – concepând existența individului doar integrat în colectivitatea reprezentată de *polis*, cetățean-stat). Se arată că societatea nu este o simplă asociere de indivizi, ci ca valoare superioară sumei componentelor, constituind singurul mediu propice, condiție *sine qua non*, de realizare a umanului („complete *humanitas* implies *civitas*”). Definind omul ca ființă socială, Aristotel nu face însă decât să afirme că el, omul, își actualizează capacitățile „doar în și

prin societate” pentru caracterul și scopurile constituirii societății²⁰ - în care activitățile sacre sportive își aveau importanța și rolul lor bine definit

Și astăzi se consideră că **ordinea normativă comportamentală** este baza organizării vieții dintr-o societate dată. Această **ordine** conține valori și norme atât diferențiate cât și particularizate, toate cerând referințe culturale pentru a fi **semnificative** și **legitime**. Ca o **colectivitate**, ea manifestă o concepție delimitată despre calitatea de membru, care face distincție între acei indivizi care aparțin și care nu aparțin de ea.²¹

O problemă importantă ce poate fi pusă în discuție în acest context este aceea a legitimării ordinii normative a societății - pentru că, trebuie să recunoaștem existența unui potențial conflict între elementele pre-programate ale comportamentului uman și interesele comunității în care trăiește²². Dar, „societatea este un fapt natural, un dar al naturii, determinat de nevoia pe care o are omul de semenii săi... Aristotel afirma că, omul, pentru a trăi izolat, în afara societății, ar trebui să fie **un animal** sau **un Dumnezeu**, adică ceva mai puțin sau mult mai mult decât un om - astfel, prin natura sa, omul, fiind așa cum este, are nevoie de a se asocia, de a aparține unei societăți -acest lucru, se întâmplă de fapt chiar de la naștere, **nu prin voință, ci din necesitate** – când devine conștient de sine se găsește deja înglobat într-o rețea multiplă de relații sociale - atât instinctele egoiste, cât și cele altruiste, îl mențin în societate”²³ - chiar cele 10 porunci se împotrivesc naturii umane, nu în globalitatea ei, ci împotriva manifestărilor sălbatice – în sensul de nedomesticite – ale naturii preumane, pentru că omul este

¹⁶ Ibidem, Stela Petecel: Nota de subsol nr. 16 și nr. 17.

¹⁷ Aristotel, op. cit., p. 138 și urm., din Cartea a VI-a în care se explică explicit modalitatea de a înțelege natura înțelepciunii practice...

¹⁸ A se vedea Aristotel, op. cit., Cartea X-a, p. 238 și urm.

¹⁹ Ibidem, Stela Petecel, nota de subsol nr. 16, cu trimitere la Aristotel, op. cit., Cartea a VII-a., p. 153 și urm.

²⁰ Aristotel, op.cit., Stella Petecel în Studiu introductiv, p. VI.

²¹ Ioan Alexandru, *Administrația publică. Teorii. Realități. Perspective*, Ed. Lumina Lex, București, 1999, p. 44.

²² Irenaus Eibl-Eibesfeldt, *Agresivitatea umană*, Ed. Trei, 1995, p. 35 și urm., p. 138 și urm.

²³ Giorgio Del Vecchio, *Lecții de filosofie juridică*, după editația a IV-a a textului italian, Ed. Europa Nova, 1997, p. 267

și natură și cultură²⁴. Poruncile au o valoare morală, se îndreaptă împotriva naturii nestrunită, necivilizată a omului. Ele reflectă eforturi foarte frecvente și “opuse efortului de civilizare la momentul formulării lor”²⁵- poruncile nu vizează prelungirea firescului, ele completează educația morală a oamenilor. Astfel, problema etică – asemenea concepției lui Aristotel este aceea de a realiza umanul în deplina sa esențialitate, umanul devenind o formă particularizată a relației individual-universal, valorile umane transindividuale actualizându-se prin social.

De la sacralitatea anticilor exerciții gimnice la activitățile sportive contemporane

Exercițiile gimnice, întrecerile agonice, mlădițe târzii a vechii culturi elene, precedate de altfel de alte culturi antice, sunt originea îndepărtate ale sportului modern.²⁶ Consacrarea termenului „sport” se datorează metodei sportive promovate de Thomas Arnold prin reforma de la Rugby-School (începută în anul 1829) adoptată de universități și răspândită, la început, în întreaga societate engleză.²⁷ Cuvântul *sport* fiind o prescurtare a cuvântului *disport* din “Middle English” (1200-1500) care avea diferite înțelesuri cum ar fi “jocuri vesele, acțiuni aventuroase, distracție”.²⁸ Accepțiunea termenului „sport” a diferit în funcție de percepția societății din etapa istorică care a generat fenomenul. Termenul de educație

²⁴ Henri Wald, *Confesiuni*, Ed. Hasefer, București, 1998, p. 156. A se vedea, Voicu Lăscuș, *Natura umană și condiția ei social-culturală – Dialoguri cu Nicolae Mărgineanu*, Ed. Genesis, Cluj-Napoca, 1997 – cu trimitere specială la Nicolae Mărgineanu: *Psihologia persoanei*, Ed. Institutului de Psihologie a Universității din Cluj, 1941, p. 574; *Condiția umană. Aspectul ei bio-psiho-social și cultural*, Ed. Științifică, București, 1973, p. 392.

²⁵ Henri Wald, op. cit., p. 156.

²⁶ Ștefan Bezdechi, *Sportul la eleni*, Editura „Cartea Românească”, Cluj, Biblioteca Asociației Pentru Literatură și Cultura Poporului Român, Subsecția de Educație Fizică, în Prefață.

²⁷ Kirițescu, C., *Palestrica*, Editura Uniunii de Cultură Fizică și Sport, București, 1964, p. 328-330.

²⁸ Idem – cu trimitere la *The Concised Oxford Dictionary*.

fizică și sportivă își găsește originea în „gimnastica” cu caracter militar și naționalist al lui Friederich Ludwig Jahn (1778-1852) și a continuatorilor săi. Sistemul său de educație fizică s-a născut sub impulsul unor împrejurări politice, determinate de nevoia de a crea mijloace de pregătire pentru lupta de eliberare a Germaniei, de sub Franța napoleoniană și pentru unitatea ei, sub conducerea Prusiei. Francezul Georges Demeny este cel care a consacrat și a contribuit la răspândirea termenului *educație fizică* prin lucrarea sa “Educația fizică în Suedia”, apărută în 1892.

Exercițiile gimnice și întrecerile (agonice) denumindu-le de acum și *sport* au avut roluri și funcții diferite în diferitele civilizații precursore celei de astăzi. *Gimnastica*, în epoca de înflorire a Greciei, era o artă liberală, un instrument de înfrumusețare și de întărire a trupului și a spiritului – sportul avea atât un scop fizic, cât și unul moral – avea menirea de a dezvolta „toate acele sentimente ce caracterizează bărbăția și cavalerismul”, reproducând fidel textul autorului, „*Gimnastica* nu era o profesie. Ea era practică deopotrivă de toți cetățenii liberi. Educatorii prevăzători, cari își dedeau perfect seama de primejdiile exagerării și profesionalizării sportului, știau să-i impună limitele necesare peste care nu avea voie să treacă... *Aletica*, în schimb, care era rezultatul profesionalismului în sport, a fost dezaprobată aproape unanim, pentru că nu corespundea de loc scopurilor în vederea cărora fusese instituit și dezvoltat sportul. Cei mai mari detractori ai exagerării sportului și ai profesionalizării lui au fost în cele din urmă medicii. Printre aceștia se remarcă în special vestitul Galen, care a trăit în sec. II al e.n.”²⁹ În același spirit, în perioada interbelică, în România, în Cluj, Prof. dr. Iuliu Hațeganu (medic), Președintele secțiunii medicale și biopolitice,³⁰ menționa următoarele: „Azi educația fizică, în toate țările, a devenit un factor cultural foarte important.... Lumină, aer și

²⁹ Ștefan Bezdechi, op. cit., p. 5.

³⁰ Ștefan Bezdechi, op. cit., în Cuvânt Înainte.

mișcare - azi sunt necesități imperioase pentru omul civilizată. La noi abia avem un început de mișcare sportivă. Și aceia care există este sugrumată de profesionalism și pseudo-amateurism...”.

Antropologii au adăugat atributelor recunoscute până acum speciei umane „*homo faber*”, „*homo ridens*”, „*homo aestheticus*”, „*homo significans*” și pe acela de „*homo ludens*” – omul care se joacă.³¹ Dar, „*homo ludens*” începând cu societățile tehnocratice, a început să se metamorfezeze în o nouă formă, și anume în cea de *labor*; „și, mai înainte ca munca întregii colectivități să apuce să fie traversată de spiritul ludic, jocul devine, paradoxal, munca unei infime părți a ei.”³² Membrul societății industriale își împarte viața între muncă și *loisir*, iar *homo ludens*, care întruchipa dreptul universal de alunecare a unui rol social într-unul cultural, este rezultatul contopirii rolului cultural cu unul social...

„La antici gimnastica avea o importanță cel puțin egală cu aceea acordată culturii spiritului.”³³ În organizarea activității palestrelor, un rol foarte important din punct de vedere *etic* și *pedagogic* îl aveau Sofroniștii, supraveghetorii morali ai tineretului. - trebuie menționat faptul că nu grecii au fost cei dintâi care au au organizat festivități și ceremonii magice ce constau din jocuri și întreceri sportive asociate ritualurilor sacre - istoria reține drept precursori pe reprezentanții unor civilizații și popoare mai îndepărtate decât cea al grecilor. După ce am evidențiat existența jocurilor ritualice în cultura babilonienilor, după Herodot, nu grecii, ci egiptenii ar fi fost cei care au practicat mai întâi jocurile de întrecere...”³⁴. Diodor din Sicilia, susține și el, că, „toate cele câte au stârnit admirația elenilor au fost împrumutate din țara Egiptului”. Sărbătorile egiptene sub formă de serbări

³¹ Romeo Poenaru, *Pedagogia olimpismului – Precursori și succesori ai jocurilor de întrecere a grecilor*, Editura EUROBIT, Timișoara, 1996, p. 9.

³² Johan Huizinga, op. cit., 2003, p. 18.

³³ Ștefan Bezdechi, op. cit., p. 6 și urm.

³⁴ Ibidem, p. 15, cu trimitere la Herodot, *Istorie*, I, Editura Științifică, București, 1961, p. 158.

populare și procesiuni religioase pe care le-au evocat cei doi Herodot și Diodor din Sicilia - erau, ca și la greci asociate cu exercițiile fizice. Inițial fiind „jocuri funerare, ele devin, cu timpul, serbări consacrate zeilor.”³⁵ „Pierre de Coubertin, profund cunoscător a antichității și unul dintre principalii renovatori a Jocurilor Olimpice, arăta, în 1901, că încă înainte egiptenilor, hindușii organizau întreceri sportive în cinstea zeului Visnu, patronul întrecerilor”.³⁶

Pe măsura scurgerii timpului și odată cu evoluția societăților, spiritul *kalokagathiei* s-a dovedit necorespunzător³⁷. Potrivit istoricului grec Polibeu, stingerea tradiției jocurilor de întrecere ale grecilor era inevitabilă, întrucât există totdeauna o creștere a fiecărui corp, stat și act, urmată de dezvoltare și apoi de declin. Declinul economic al lumii grecești a condus la decăderea cultului pentru activitățile corporale – crește rapid profesionalismul. Începând cu secolul V î.e.n. un număr mare de orașe au început răsplătească pe învingători cu bani, produse ori să ofere facilități ce puteau fi măsurate în bani. De asemenea, se cunosc cazuri când competitorii au acceptat bani de la un adversar în schimbul cedării victoriei.³⁸

După această dată, fenomenul - *atleți concurând doar pentru bani* - a cunoscut o mare dezvoltare fiind greu de stăvilit, răsplata financiară fiind din ce în ce mai mare. „Profesionalismul în sport, arată B. A. Kyrkos, nu a fost un fenomen izolat, a fost o consecință a vieții social politice și economice a Greciei din acel moment și fost strâns legat de însăși evoluția sportului îmbunătățirea metodelor de antrenament, specializarea atleților și marile lor performanțe”³⁹. Tinerii

³⁵ Ibidem, p. 16, cu trimitere la Diodor din Sicilia, *Biblioteca istorică*. Editura Sport Turism, București, 1981, p.102

³⁶ Idem, cu trimitere la Pierre de Coubertin, *Notes sur l'Education publique*, Librairie Hachette, Paris, 1901, p. 127.

³⁷ Romeo Poenaru, op. cit., p. 39.

³⁸ Ibidem, p. 40.

³⁹ Ibidem, cu trimitere la B. A. Kyrkos, *The development of sport in the Hellenistic and Roman Periods*. In: “The Olympic Games in Ancient Greece Ekdotike Athenon S.A., Athenes, 1982, p. 280.

dotăți erau pregătiți de antrenori profesioniști care le promiteau lor ori părinților lor că vor deveni atleți imbatabili. Antrenați susținut, ei se îndreptau către sporturile dure - lupte, box, pankrațiu - acesta din urmă combinație de luptă și pugilat, la care erau permise multe feluri de lovituri, fapt care dădea acestei probe caracter primejdios și, adesea, brutal. Ei tratau sportul ca o profesiune, călătorind de la o competiție la alta, colectând nu atât coroane de măslin, laur, pin sau țelină cât și răsplată materială. Rezultatul acestei atitudini a fost „descurajarea celor care nu aveau timpul și dispoziția de a concura la nivelul devenit profesional acum. Motivul care a încurajat bărbații tineri să-și neglijeze educația generală și să se îndrepte către sportul profesionist au fost marile recompense financiare și distincțiile semnificative, ce le creau poziții privilegiate⁴⁰. Astfel, mișcarea liberă în natură și concepția de viață care a generat o anumită formă de educație dispar ca valoare supremă la greci. Stingerea tradiției jocurilor panelenice se evidențiază mai acut în perioada care a urmat supunerii grecilor de către romani, în 146 î.e.n. Datorită declinului economic al romanilor și a atitudinii acestora față de cultura corporală, diferită de a elenilor, multe dintre jocurile locale au încetat să fie susținute, iar cele panelenice au avut aceeași soartă. Deturnarea activităților corporale de la menirea lor, la o parte din greci și la romani, nu trebuie lăsată neobservată, sau trecută ușor cu vederea – pentru că, și în zilele noastre pericolul exagerării profesionalismului și al comercializării sporturilor și al spectacolelor generate de ele este din nefericire adesea prezent. Goana exagerată după victorie, performanța cu orice risc și dincolo de normele morale, exploatarea activităților sportive în scopuri financiare, crearea pentru campioni a unui statut aparte cu venituri substanțiale în comparație cu alte profesii au azi un impact considerabil. Ca să nu mai spunem că la acestea se mai adaugă fraudă, minciuna, corupția, dopingul, discriminarea ș.a. Cauzele care au condus la schimbarea ori inversarea

⁴⁰ Ibid., p. 282.

valorilor Olimpismului, apreciază Nikos Fillaretos, sunt adesea rezultatul tentativelor conștiente de exploatare a Jocurilor Olimpice în scopuri naționaliste și economice⁴¹. Iar dacă educația se va depărta de valorile paideice ale olimpismului marcate de elevarea omului prin noblețe, onestitate, puritate și respect mutual, cum susține același autor, viața noastră a tuturor va deveni mai săracă. Căci, așa cum arătăm, educația este mai mult decât educația fizică, iar ea este foarte puțin fără educație fizică.

Apariția noii religii, care a fost creștinismul, fără îndoială a reprezentat un câștig al puterii omenești în lupta ei cu vicisitudinile naturii și vieții, a manifestat, cel puțin pentru problema ce ne preocupă o atitudine negativă influențată de faptul că ei au perceput numai epoca de declin a jocurilor funerare care au determinat ca în circurile și amfiteatrele romane să abunde pugilatul, sângeroasele lupte cu animalele. S-a considerat că în aceste spectacole moralitatea suferă cu siguranță o înfrângere. Conflictele dintre păgâni și creștini care au cunoscut o amploare din ce în ce mai mare l-au determinat pe împăratul roman Teodosiu, convertit la Creștinism, la sfaturile de iertare a păcatelor ale episcopului Ambrozio să emită un edict de suprimare a Jocurilor Olimpice socotite ca fiind manifestări păgâne. Timpul destinat cultivării corpului însemna timp răpit rugăciunilor. În consecință ele încetează oficial în anul 393 e.n. Jocurile atletice continuau însă, să fie ținute în unele orașe grecești, chiar și cele olimpice până aproximativ prin anul 510. În 529 a pornit de la stadionul palestinian din Neapolis o răscoală împotriva acțiunilor extreme ale Creștinismului. Împăratul Justinian I ca să oprească extinderea revoltei a închis toate stadioanele și bazele sportive afară de hipodromul Bizanțului. Atunci Justinian le-a interzis pentru totdeauna. „Fără

⁴¹ Romeo Poenaru, op. cit., p. 43, apud: Nikos Fillaretos, Exigențele pedagogice ale olympismului în dimensiunea sa filosofică actuală și comercializarea sportului. în: Buletin Informativ, Comitetul Olimpic Român, Academia Olimpică, București, 1994, nr. 1, p. 70.

suportul religiei antice, explica un recunoscut specialist, lipsit de rădăcinile mitice, căzut în mâinile profesioniștilor, sportul nu a putut rezista atacului noii religii, creștinismul, care a identificat jocurile atletice și festivalurile cu ardoarea zeilor olimpici, împotriva cărora lupta cu pasiune⁴².

Cartea Albă a Sportului, document al U.E., a preluat definiția dată **sportului** în Art. 2, alin. 1, lit. a) al Cartei Europene a Sportului⁴³ ca fiind „toate formele de activități fizice care, prin participare organizată sau neorganizată, au ca obiectiv exprimarea sau ameliorarea condiției fizice și psihice, dezvoltarea relațiilor sociale sau obținerea de rezultate în întreceri de orice nivel”. Ratificarea de către toate statele membre ale U.E., în data de 01 decembrie 2009, a **Tratatului de la Lisabona** de modificare a Tratatului privind Uniunea Europeană și a Tratatului de instituire a Comunității Europene a dus, printre altele și la, intrarea în vigoare a Cartei Albe a Sportului. În România, prin legea sa specială – Legea nr. 69 din 2000 a educației fizice și sportului, cu modificările suferite ulterior publicării acesteia în Monitorul Oficial al României – educația fizică și sportul este definit de textul art. 1, alin. (2) astfel: „În sensul prezentei legi, **prin educație fizică și sport** se înțelege toate formele de activitate fizică menite, printr-o participare organizată sau independentă, să exprime sau să amelioreze condiția fizică și confortul spiritual, să stabilească relații sociale civilizate și să conducă la obținerea de rezultate în competiții de orice nivel”, urmînd ca apoi în Art. 2, alin. (3) să precizeze că „**Educația fizică și sportul** cuprind următoarele activități: educația fizică, sportul școlar și universitar, sportul pentru toți, sportul de performanță, exercițiile fizice practicate cu scop de întreținere, profilactic sau terapeutic”.

⁴² Ibidem, p. 45, apud: A. Kyrkos, op. cit.

⁴³ Textele adoptate la a VII-a Conferință a Miniștrilor Europeni ai Sportului, Consiliul European, Rodos 13-15 mai 1992

O simplă analiză comparativă a celor două definiții, anterior prezentate, poate crea confuzii pe plan profesional atât comunității sportivilor cât și comunității juriștilor, mai ales în cazurile în care se cauzează prejudicii participanților la activitățile de **educație fizică și sport** prin încălcarea normelor morale, etice și juridice la care este ținut să funcționeze **sportul...** Să sperăm că cei care au formulat aceste definiții – fie ca reprezentanți ai U.E., fie ai României - să nu fi fost de rea-credință în acest demers al lor.

Despre etică și fair-play pornind de la Aristotel

Pornim de la explicația potrivit căreia: 1. *Etica* vizează comportamentul responsabil al oamenilor în funcție de opinia lor asupra cinstei și dreptății; 2. Un joc, pentru ca să fie joc, are nevoie de reguli ce trebuie respectate – în societățile umane, aceste două reguli se situează pe două planuri: cel al legilor (însoțite de acțiuni de legiferare) și cel al reperelor morale (care nu dispun decât de sancțiunile oferite de opinia publică și de conștiința celor/celui responsabil).⁴⁴

The English epithet „fair” is used today almost exclusively to express ethical ideas about impartiality and just distribution of goods. This is particularly true in philosophy, where John Rawls’ characterization of justice as fairness expresses a decidedly analytic understanding of the concept, almost completely detached from the aesthetic dimension of that word.⁴⁵ In sports, too, the ideal of fair play is understood primarily in terms of rule-adherence and principles such as equal opportunity. But since we apply the epithet „fair” to rules and principles, understanding fairness demands an appeal to some concept beyond rules and

⁴⁴ Laurent Bibard, „Capitolul I – Capitalismul și etica sa”, p. 18 și Constantin Bălăceanu Stolnici „Prefață”, p. 9 - în Daniel Dăianu, Radu Vrânceanu – coordonatori ai volumul *Frontierele etice ale capitalismului*, Editura Polirom, Iași, 2006.

⁴⁵ Heather L. Reid, Professor of Philosophy, Morningside College, Sioux City, Iowa, „Aristoteles on the beauty of fair play”. Articol care se va publica în revista „Estetica” din Italia, apud: John Rawls, *A Theory of Justice*, Cambridge, MA: Harvard University Press, 1971.

principles.⁴⁶ In fact, rules, principles, and their applications may be said to derive from some pre-existing ideal of fairness—an ideal, I shall argue, that has an important aesthetic dimension.

Let me illustrate with an ancient example. Pausanias tells the story of an ugly boxing match at the Nemean Games in which Damoxenos of Syracuse killed Kreugas of Epidamnos after they agreed to settle the contest by landing one undefended blow each. Damoxenos struck Kreugas with his fingers outstretched, piercing the skin with his fingernails and pulling out Kreugas' intestines. This was not explicitly against the rules, but the judges awarded the victory to Kreugas posthumously, ruling that the five-fingered strike amounted to multiple blows.⁴⁷ The judges' explanation of their decision was dubious, but their appeal to fairness was clear, and I think they were appealing - at least in part - to an ideal of ethical beauty, *to kalon* in ancient Greek, which was recognized by Plato and Aristotle both as an important moral quality applicable to agents, motivations, actions, and outcomes. *Kalon* is sometimes translated as 'beautiful', but in ethical contexts it is more often rendered as 'fine', 'noble', or 'honorable.' I believe that if we think of Aristotle's *kalon* as an ethical aesthetic akin to fairness, we will not only achieve a better understanding of the connection between beauty and goodness that informs his ethics, we will achieve a richer and less analytical understanding of fairness and fair play as an ethical concepts applied in (and perhaps derived from) sport.⁴⁸

⁴⁶ Ibidem, apud: J. S. Russell, „Are Rules All an Umpire Has to Work With?” *Journal of the Philosophy of Sport* 25, no. 1 (1999): 35-36.

⁴⁷ Ibidem, apud: Pausanias, *Description of Greece*, 8.40.4-5.

⁴⁸ Ibidem, apud: On fairness, see Pawlenka, Claudia. “„The Idea of Fairness: A General Ethical Concept or One Particular to Sports Ethics.” *Journal of the Philosophy of Sport* 32, no. 1 (2005): 49-64; for a general discussion of Aristotle's aesthetic ideas applied to athletics, see Heather Reid, “Athletic virtue and aesthetic values in Aristotle's ethics,” *Journal of the Philosophy of Sport*, 47:1(2020), 63-74.

Aristotelian fairness demands not only that we discern what is fair but also that we *act out of* fairness. In *Nicomachean Ethics*, Aristotle was clear that *aretē* requires us to be “moved by *to kalon* and not compulsion.”⁴⁹ Compulsion in this context refers not just to external demands, but also to irrational internal factors such as strong emotions or appetites. As with Plato before him and many philosophers since, Aristotle understood virtue largely in terms of being guided by reason or intellect (*logos*). I think we need to be careful not to have too analytic an understanding of *logos*, though, for it is also through *logos* that we get to beauty. As he says in *Eudemian Ethics*, “For courage is following [*logos*], and [*logos*] bids us to choose what is [*kalon*]. Hence he who endures formidable things not on account of [*logos*] is either out of his mind or daring, but only he who does so from motives of [*kalon*] is fearless and brave.” Virtuous action, including fair play, then, comes about through *logos*, but *logos* is not a faculty limited to rational calculation, it is also the faculty which discerns beauty. Fair play must furthermore be voluntary—a matter of self-governance by *logos* rather than external compulsion such as the fear of punishment, or internal compulsion from emotions or appetites such as greed.

To say that fairness has its origin in beauty is not to exclude from it such rational characteristics as rule-adherence or impartiality—but it does suggest that fairness cannot be reduced to them. In fact, as our Nemean games example and the continuing *practice* of sport shows very well, fairness is a concept that transcends the rules and depends on a deeper understanding of the values intrinsic to sport—otherwise we would have no basis from which to evaluate the fairness of the rules.⁵⁰ What we need is a richer, more aesthetic sense of fairness

⁴⁹ Ibidem, apud: Aristotle, *Nicomachean Ethics*, 1116b4-5.

⁵⁰ These points are made by Russell, “Are Rules,” 27-40, and Graham McFee, *Sports, Rules and Values: Philosophical Investigations into the Nature of Sport* (London: Routledge, 2004), 74.

capable, if you will, of *sensing* justice rather than calculating it. It is no coincidence that the discipline of aesthetics tells us that art is also something voluntary, characterized by its ability to engage the higher intellectual capacities. Aristotle's characteristics of beauty—order, symmetry, and definiton—can be found not just in classical works of art, but also in ethical concepts like fair play. In fact, Aristotle's own concept of justice is underpinned by order, symmetry, and boundaries—the concepts he associates with beauty. One can also see him thinking aesthetically when he says at *Eudemian Ethics* 3.1238b that “the man worthy of small things but claiming great ones is blameworthy, for it is foolish and not [*kalon*] to obtain what does not correspond to one's deserts.”⁵¹ The proper judgment of equality and desert in Aristotle's ethics depends on an appeal to aesthetic concepts. Ontologically, this is to say that beauty and goodness are the origin and source (*archē*) of ethical action. In *Metaphysics*, Aristotle declares that, “the good and the beautiful are the origin both of knowledge and of the movement of many things,”⁵² and he argues—against the Pythagoreans—that perfect beauty and goodness must have existed at the beginning since they would be perfect causes of the less perfect goodness and beauty found in the world.⁵³ So first, perfect beauty exists as an unchanging ideal, and then individual minds come to know it more or less well through its imperfect instantiations in the world. This understanding of *to kalon* inspires the *kalos-*

⁵¹ Ibidem, apud: *Eudemian Ethics* 3.1238b37-39.

⁵² Ibidem, apud: *Metaphysics* 5.1013a22.

⁵³ Ibidem, apud: *Metaphysics* 12.1072b34-35 Those who suppose, as do the Pythagoreans and Speusippus, that perfect beauty and goodness do not exist in the beginning (on the ground that whereas the first beginnings of plants and animals are causes, it is in the products of these that beauty and perfection are found) are mistaken in their views. For seed comes from prior creatures which are perfect, and that which is first is not the seed but the perfect.

kagathos to discern and then perform actions in the world which approximate that ideal as closely as possible. In sport, we may imagine a diver tapping into her understanding of order, symmetry, and definition as she executes a beautiful dive, then a judge would tap into his understanding of the same ideal in order to recognize and evaluate the beauty of the dive. But we need not limit ourselves to the so-called “aesthetic” sports to see how such a dynamic might work. The soccer player, too, taps into an idea of fairness when deciding whether to kick the ball out of bounds so an apparently injured player can receive medical care. The referee appeals to the same idea of fairness in discerning whether to call fouls. Though the specific conception of soccer fair play is distinct from the generalized ideal of Fairness that underpins all ethical action, this ideal is still the origin of that conception and the ultimate origin of all good and beautiful actions.

Bineînțeles, astăzi ne raportăm la un concept deja specializat și anume cel de *fair play în sport* – „cadru etic de neconceput în valorile educative ale olimpismului, bla-bla...”. Originea conceptul de *fair-play în sport* o identificăm în perioada nașterii *sportismului* din Anglia - gentlemanii englezi cu un comportament foarte *fair* în societate transferându-l în terenul de sport.

Despre o ordine normativă comportamentală și despre necesitatea desacralizării sportului

Nucleul unei societăți este *ordinea normativă comportamentală* prin care viața unei populații este organizată în mod colectiv. Valorile și normele unei astfel de ordini trebuie să fie valorizate ca fiind *semnificative și legitime*. Dar, toate acestea depind de optica valorică a celor care valorizează - și aici avem nevoie de referințe culturale care să nu se raporteze numai la cultura de masă. Cultura este influențată de morală. Morala la rândul ei poate fi re-vigorată prin noi referințe culturale. Morala reunește în componentele ei rațiunea, voința și afectivitatea

omului individual, pe care el le exteriorizează în fapte morale; individul moral se obligă față de sine să-și respecte convingerile, principiile, valorile, normele, idealurile morale; garantul realizării moralei în acțiuni este conștiința obligației pe care o are subiectivitatea insului față de valorile, principiile și normele pe care și le asumă. Subiect moral, fiecare om săvârșește fapte morale sau imorale în grade, modalități variabile, funcție de cât de fidel este față de valorile și normele morale, la ce nivel se situează conștiința obligației asumate. Cea mai mare parte a comportamentelor umane are dublă semnificație - morală și juridică.⁵⁴ Pentru o serie de autori (Marc Auge, A. Erhenberg⁵⁵, Jean-Philippe Turpin⁵⁶, R. Garassino⁵⁷, Michel Maffesoli⁵⁸ etc.), sportul ar fi „religia modernității”⁵⁹ – opinie contestată, argumentată, așa cum am văzut, de Yuval Noah Harari.

Astfel se poate explica și statutul oarecum special al sportului în ceea ce privește gestionarea unor fapte ilicite în activitatea sportului. „NeReligia sportului”, ca toate sistemele religioase și-a dezvoltat propriile legi autonome, norme, sisteme de constrângere. Din această perspectivă, efectul pervers în ceea ce privește deținerea și controlul actelor ilicite săvârșite în activitățile sportive (și conexe acestora) concepute inițial ca forme profane de petrecere a timpului liber, se diferențiază de celelalte sisteme și instituții sociale, autonomi-

⁵⁴ Mihai, Gh. C., „Teoria dreptului”, Ediția 3, Editura C. H. Beck., București, 2008, p. 47 și urm.

⁵⁵ Marc Auge, A. Erhenberg, *Le culte de la performance*, Hachette Litteratures, Paris, 1991.

⁵⁶ Jean-Philippe Turpin, „Le Sport: une religion decadente...”, *Corps et culture*, <http://corpsetculture.revues.org/document637.html>.

⁵⁷ R. Garassino, „Les demi-dieux du stade”, în C. Genzling (dir.), *Autrement, le corps surnature*, 1992, pp. 63-75.

⁵⁸ Michel Maffesoli, *La transfiguration du politique*, Grasset, Paris, 1992.

⁵⁹ Gavriliuță Cristina, Gavriliuță, Nicu, „Sociologia sportului. Teorii, metode, aplicații”, Editura Polirom, 2010, Iași, p. 146 și urm.

zându-se asemenea sistemelor religioase. Creație a lumii moderne, desacralizate, sportul ajunge să dezvolte forme proprii de religiozitate profană. Dar, controlul social ale acestor activități au fost supuse deja unor analize într-un îndelungat proces istoric. „Gimnastica, în epoca de înflorire a Greciei era o artă liberală, un instrument de înfrumusețare și de întărire a trupului și a spiritului. Nu era a profesie...” așa cum afirma autorul Ștefan Bezdechi.

Este necesar de a cunoaște și alte opinii privind valorile sportului actual, altele decât a celor care le invocă pentru anumite interese personale, de grup, sau de necunoaștere. Numai așa vom putea conștientiza necesitatea de a readuce sportul la valorile care inițial l-au consacrat. Participanții la activitățile sportive trebuie să fie cuprinși de spiritul *fair play*-ului generat de o societate morală. Astfel, într-un ton pesimist, dar cu o puternică argumentare, în relativul noului context social al secularizării, se afirmă că: „Profesionalizarea sportului face ca acesta să nu mai degaje spontaneitate și nonșalanță. În societatea modernă, sportul se depărtează treptat de sfera pur ludică și devine un element *sui generis*: nu mai e joc, și totuși nici seriozitate. În societatea zilelor noastre, sportul ocupă un loc detașat de procesul de cultură propriu-zis, care se desfășoară în afara lui... sportul modern nu mai are legătură cu cultul... sportul a pierdut din conținutul său ludic tot ce avea mai bun. Jocul a devenit serios; starea de spirit ludică a dispărut, mai mult sau mai puțin, din el....Civilizația autentică pretinde oricând și în orice privință *fair play*, iar *fair play* nu este altceva decât echivalentul, exprimat în termeni ludici, al bunei-credințe. Cel ce strică jocul strică însăși cultura. Pentru ca acest conținut ludic al civilizației să fie creator și promotor de cultură, trebuie să fie pur. Nu trebuie să se considere *abatere* sau *dezertare* de la normele prescrise de rațiune și omenie. Nu trebuie să fie aparență înșelătoare, în spatele căreia se maschează o intenție de a realiza anumite scopuri prin forme ludice culti-

vate anume. Jocul autentic exclude orice propagandă. Ținta lui se află în el însuși”.⁶⁰

În lumea sportului se invocă norma etică sportivă⁶¹, conceptul de fair-play și cel de olimpism. Acestea vor trebui a fi reconsiderate din perspectiva eticii practice a sportului – din noua construcție instituțională a sportului precizată recent în documentele Uniunii Europene, de altfel cu tendință de globalizare.

Concluzii

Privitor la relația juridic-etic în sport ea nu trebuie considerată complet contradictorie: ea este văzută sau ca o tautologie, sau ca o relație imposibilă pentru că termenii nu ar fi deloc asociabili. Funcționează tautologic pentru că cei doi termeni par a fi identici: fie că exercițiul juridic este văzut ca însăși practica eticii, fie că întreaga etică se consideră a fi modelată de normativitatea juridică – atât a ordinii de stat cât și a „terenului sportiv” – exprimată prin regulile jocului. Etica sportivă, încă tributară apartenenței la așa zisa „religie a modernității” pare a fi imposibil de asociat cu juridicul pentru că ceea ce devine deja normat juridic ar ieși din sfera eticii sau pentru că tot ceea ce se normează juridic nu ar ține de esența eticii. Tendința actuală de globalizarea a sportului trebuie atașată opiniei potrivit căreia este necesară încadrarea armonioasă a sportului în contextul și în rigorile unei conduite civilizate, de cea mai înaltă moralitate, dar și de strictă legalitate și responsabilitate. Putem conchide că, „eticul și juridicul sunt într-o relație de interdependență care nu permite nici uneia nici celeilalte să funcționeze independent și care dă seamă de faptul că sfera celor doi termeni nu poate fi una și

⁶⁰ Johan Huizinga, op. cit., Ediția 2003, p. 289-311.

⁶¹ Voicu, A.V., „The Legal Dimension of Ethics in Sports”, The International Sports Law Journal, 2005, P.38-42; Voicu, A. V., „Code of Ethics in Romania” publicat în The International Sports Law Journal, Volume 3-4, 2005 (ISSN 1567-7559), pp. 59-61 – The Official Journal of The ASSER International Sports Law Centre, The Hague, The Netherlands – www.sportslaw.nl – indexata în Baza de date Internațională – Intute;

aceeași”.⁶² Numai astfel vom putem disocia fenomenul olimpic, oricum marcat de excesivă comercializare, de ingerințele ilicite a unor grupuri de interese. Atunci când ne referim la problematica *eticii practice* a *deontologiei* unei profesii sportive nu avem cum să nu ne referim și la aspectele care privesc *profilul moral* al acestora. În unele cazuri, în care conștiința profesională a categoriei de profesionist, înțeles în termenii Noului Cod civil român, nu este în acord cu imperativele responsabilității profesionale – parte a responsabilității sociale, poate să se ajungă la o stare de conflict între prestația profesională și normativitatea conștiinței juridice. „Profesioniștii” sportivi - trebuie să slujească interesele cetății – trebuie să fie buni cetățeni, interlocutori valabili în viața materială, spirituală și juridică a cetății - a societății globale, coabitare cultural.

Bibliografie

1. Aristotel. *Etica Nicomahică*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1988.
2. ARMSTRONG, Karen. *Istoria lui Dumnezeu*, Editura Nemira, București, 2009.
3. DEL VECCHIO, Giorgio. *Lecții de filosofie juridică*, Ed. Europa Nova, 1997.
4. LĂSCUȘ, Voicu. *Natura umană și condiția ei social culturală – Dialoguri cu Nicolae Mărgineanu*, Ed. Genesis, Cluj-Napoca, 1997.
5. MAFFESOLI, Michel. *La transfiguration du politique*, Grasset, Paris, 1992.
6. MĂRGINEANU, Nicolae. *Psihologia persoanei*, Ed. IPU Cluj, 1941.
7. POENARU, Romeo. *Pedagogia olimpismului – Precursori și succesori ai jocurilor de întrecere a grecilor*, Editura EUROBIT, Timișoara, 1996.
8. RAWLS, John. *A Theory of Justice*, Cambridge, MA: Harvard University Press, 1971.
9. WALD, Henri. *Confesiuni*, Ed. Hasefer, București, 1998.
10. YUVAL, Noah Harari. *Sapiens. Scurtă istorie a omenirii*, Editura Polirom, Iași, 2008.

⁶² Danileț, C., „Etica juridică”, curs U.S.A.R.B. <https://dreptmd.wordpress.com/cursuri-universitare/etica-si-deontologia-juridica/etici-ale-drepturilor/>